

ERKENDELSE, INTERESSER OG FORSKNINGSPOLITIK

Boje Katzenelson

Artiklen er blevet til under forfatterens deltagelse i udarbejdningen af en større betænkning om dansk forskning, udsendt af Planlægningsrådet for Forskningen i foråret 1984. Den behandler modsætningen mellem objektiv erkendelse og interessestyret erkendelse. Herunder diskuteres bl.a. Habermas' opfattelse af erkendelsesinteresserne. Disse bestemmes som et uundgåeligt men langt fra tilstrækkeligt grundlag for erkendelsen. Erkendelsen er også karakteriseret ved universalitet og genstandsbundethed, og det er disse træk ved erkendelsen som muliggør sand viden.

Siden anden verdenskrig er forskningens rolle i samfundslivet blevet mere indgribende og betydningsfuld end tidligere. Det er der mange grunde til, som ikke skal omtales her, men at forskningen også fremover vil fortsætte med at blive en stadigt vigtigere faktor er der næppe tvivl om. Det gælder materielt, økonomisk, kulturelt, sundheds- og miljømæssigt osv.

Det er derfor ikke underligt, at diskussionen om forskningens rolle i samfundet, om dens vilkår og følger, er taget tilsvarende til gennem de senere år. Mange lande og internationale organisationer har udsendt betænkninger, rapporter og programerklæringer herom. Den vestlige verdens aktuelle økonomiske krise, og dermed også forskningens forringede vilkår samtidig med dens faktisk øgede betydning, har forstærket behovet for diskussionen. Krisen bevirker imidlertid kun en markering af problemet. Diskussionens substans trænger sig på af vigtigere grunde end de konjunkturbestemte, og det er derfor gavnligt for alle, at den nu begynder at tage form også i Danmark og blive bemærket i beslutningstunge kredse.

Det moderne samfundsliv er som bekendt i høj grad præget af forskellige interessegruppers forsøg på at gøre deres indflydelse gældende på udformningen og prioriteringen af både de økonomiske og de kulturelle sektorer. Og mange andre sektorer desforuden. Så har jeg ikke sagt for meget om, hvordan man kan forstå et samfunds hele indretning og udvikling. Jeg agter imidlertid ikke at sige mere om dén sag.

Naturligt nok søger derfor også forskellige interessegrupper at gøre deres indflydelse gældende på udformningen og prioriteringen af landets forskningsaktiviteter og dermed på det, man kalder forskningspolitikken. Det kan være fornuftigt i første omgang at nøjes med en grov inddeling i tre hovedgrupper desangående: Politikerinteresser, brugerinteresser og forskerinteresser.

Politikernes og brugernes interesser er principielt forholdvis nemme at afgrænse og definere. Konkret er det ganske vist vanskeligt nok, hvis man går

grundigt til værks. Men det er i hvert fald hverken vanskeligere eller nemmere end at afgrænse og definere interessegrupperes karakter og aktiviteter i samfundslivet i almindelighed. Det samme gælder imidlertid ikke forskningens og dermed forskernes interesser. Forskningens interesse er nemlig, ideelt set, kvalitativt helt forskellig fra alle andre interesser. Det skyldes, at forskningens ærinde principielt er et andet end alle andre interessers ærinde.

Det følgende handler om netop denne, og kun denne, del af den brede diskussion om forskningens rolle i samfundslivet: Hvad er det egentlig for en forskningens 'interesse', som kommer til orde i en forskernes 'politik'? Hvorfor er deres interesser så artsforskellige fra alle andre interesser, og hvorfor bør en forskningspolitik derfor til en vis grad være forskellig fra alle de politikker, der bærer de andre interesser frem (eller hæmmer dem)?

Syndefaldet og Prometheus

Mennesket spiste af kundskabens træ og lærte derved at skelne mellem godt og ondt. Med erhvervelsen af denne evne truede de med at blive Gud lig, og det gik ikke, ræsonnerede han. Det forstår man, set fra hans side. Hvorfor finde sig i noget, når man er i position til at diktere? Følgelig drev han os ud af Paradisets Have.

Med syndefaldsmyten formulerede hebræerne (vel omkring år 9-800 f.Kr.) sådan ca. halvdelen af menneskelivet: interessekampen. De, som er i position, dikterer betingelserne for livets udfoldelse. De, som ikke er i position, er ulydige og gør oprør (på et eller andet tidspunkt, stol på det). De søger at ændre betingelserne på en sådan måde, at de ad åre kan diktere livsudfoldelsen. Der-til behøver de bl.a. kundskab.

Sådan har det været siden civilisationens indtræden for godt 10.000 år siden. Som bekendt er syndefaldsmyten også fortællingen om arbejdets (landbrugets) opståen for alvor: I vort ansigts sved skal vi æde vort brød. I virkeligheden var det jo De evige Jagtmarker, som vi blev uddrevet fra. Arbejde betyder arbejdsdeling, og arbejdsdeling rummer interessekamp. Nogle har kaldt interessekampen for klassekamp, og det kan man måske også, men jeg holder mig til vage vendinger deangående.

Syndefaldsmyten er dyb, thi det er sikkert og vist, at fra den gang af (og i svagere udgave vel en 50.000 år forud) har én stræben og evne i slægtens liv og udvikling været 'interessernes' stadigt finere skelnen mellem godt og ondt. Det er nødvendigt for at kunne både argumentere og kæmpe for sine interesser i hele den organisatoriske og regulative side af tilværelsen. Menneskets samfundsmæssige liv afsætter rammer og regler for det materielle, åndelige og 'politiske' samkvem. Rammer og regulativer er virksomheders og motivers, dvs. aktiviteters og interessers, kamp og samordning.

Der er imidlertid en anden stræben og evne i menneskelivet, og den er endda ældre end interessernes rammer og regulation for vor skelnen mellem godt og ondt. Det er menneskets skelnen mellem sandt og falsk.

Denne skelnen formuleres en anelse senere end syndefaldsmyten. Det sker (for alvor) i Hellas fra omkring 600 f.Kr. Det er filosfiens og videnskabens op-

ståen: Menneskets tænkning over alle tings inderste natur, love og sammenhænge (og menneskets tænkning over sin egen tænken). Parallelt til syndefaldet er myten her fortællingen om Prometheus' oprør mod guderne, hans ran af ilden og hjembringelse af 'civilisationens' kunstfærdige snille til menneskeheden.

Men lige som syndefaldets etik blot er artikuleringen af erkendelser omkring den interessekamp, som i det virkelige menneskeliv havde gået for sig i lange tider forud, således er filosofiens og videnskabens logik blot artikuleringen af erkendelser omkring menneskets omgang med verdens objektive indretning (livtaget med naturen osv). Og den erkendelse er naturligvis lige så gammel som menneskets artsvæsen.

At kunne skelne mellem sandt og falsk er derfor nok så grundlæggende en erkendelse for menneskeslægten som den mellem godt og ondt. Ganske vist er sandt/falsk som oftest helt overlejret af optagetheden af godt/ondt. Den er iklædt allehånde mystiske, poetiske, moralske, 'interessante', kort sagt ideologiske gevandter (ideologi helt neutralt forstået). Og disse gevandter er oftest de umiddelbart mest både påfaldende og styrende i menneskelivet. Men ikke middelbart. For inden i dem gemmer sig altid desuden en skelnen mellem sandt og falsk. Hvis ikke der gjorde det, ville vi ganske enkelt ikke eksistere. Mennesket véd meget om, hvad der er sandt og falsk i den naturlige og kulturelle verden, også selv om vi nok så ofte formulerer det i begærets og interessernes godt og ondt.

Det kan eksempelvis godt være, at et folkeslag i den nordlige tempererede zone tror, at det er guden som bringer frugtbarhed til deres marker. Det har de fleste gjort indtil nu, og mange gør det stadig (på sæt og vis). Derfor anrår de ham om at sende sin velsignelse ned over den sæd, som de har sået i hans jord. Men de gør det altid på det rette tidspunkt af året. De finder ikke på at så vårsæden i vinterfrost og derpå udføre deres frugtbarhedskult. Det er muligt, at nogle engang har gjort det, men så lever de heller ikke længer. Mennesker driver kult om det gode og det onde, men de véd samtidig noget sandt og falsk om verdens objektive indretning. Noget meget indviklet endda.

Hellenerne forsøgte i nogen grad at fastholde de to erkendelsers enhed. For Sokrates og Platon var det sande ét med det gode (og det skønne). Siden er de to erkendelser gradvist blevet skilt ad. Vor skelnen mellem det gode og det onde fortsatte med at dominere i årtusinder (i religionen osv), medens vor skelnen mellem sandt og falsk som tidligere holdt sig i baggrunden. Så fik hellenerne imidlertid deres renaissance i Europa. Filosofien og videnskaben kom atter til deres ret, der skelnedes igen mellem sandt og falsk. Til gengæld skiltes denne erkendelse efterhånden næsten helt fra godt/ondt, fordi videnskaben tog patent på den i takt med at sækulariseringen skred frem. Det var, og er, der mange samfundsmæssige grunde til, som jeg fortsat lader ligge. Det korte af det lange er, at sandt/falsk i den grad skiltes fra godt/ondt, at det blev mange for meget.

Det faldt så meget for brystet, at der indtrådte en kovending. Derfor har mange filosoffer og videnskabsfolk gennem de sidste 50 år eller mere med rette anklaget en ensidig hæften sig ved sandt/falsk for at negligere vigtigheden af godt/ondt i tilværelsen. Og anklaget ensidigheden for at negligere dén

kendsgerning (påstår jeg at det er), at de to erkendelser altid udgør en enhed i både livet og kundskaben.

Ethvert fornuftigt menneske kan se, at anklagen er berettiget. Glemmer vi at påagte godt/ondt i vor videnskabelige stræben efter sandt/falsk, går verden snart under. Det er etisk uansvarligt, eller hvad man nu skal sige om den slags. Og glemmer vi, at erkendelsen af sandt/falsk altid er i enhed med erkendelsen af godt/ondt, og omvendt, går verden også under. Det er filosofisk ubegavet.

Interesse og inter-esse

Habermas har i mange år været en af bannerførerne for det synspunkt, at de to erkendelser og erkendelsesbestræbelser ikke kan skilles ad. I sit kendte værk fra 1968 om 'erkendelsesinteresserne' påpegede han, at videnskabelig erkendelse aldrig er ren rationel kundskabsindsamling og -bearbejdning. Som enhver anden menneskelig virksomhed hviler erkendelsen i eksistensen, dvs i den enkelte forskers personlige livshistorie, erfaringer, ønsker og forventninger. Og forskerens livshistorie hviler i hele kulturepokens grundforståelser af tilværelsen og naturen. Og sidstnævnte hviler atter i det aktuelle samfunds materielle og organisatoriske indretning (i den 'politiske økonomi' osv).

Al videnskabelig erkendelse af sandt/falsk er derfor indlejret i nogle forudsætninger af individuel og samfundsmæssig karakter, – ligesom dagliglivets erkendelse er det. Disse sandt/falsk erkendelsens individuelle og samfundsmæssige forudsætninger og følger ligger inden for dimensionen godt/ondt, således som denne dimension forstås her, dvs indbefattende f.eks. klassekampen som historiens objektive motor, for dem som tror på det (idet det erindres, at der altid ligger sandt/falsk erkendelser inden i godt/ondt).

I opgøret med positivismen blev det almindeligt at formulere det på den måde, at erkendelsen aldrig er værdifri og derfor heller aldrig strengt objektiv. Al forskning hviler, i det mindste også, på 'værdier' (dvs godt/ondt erkendelser eller forudsætninger) hos den enkelte forsker, i forskningskredsene og i samfundet som helhed. Derfor er forskningens resultater aldrig appelinansen for den rene sandhed om verden.

Det gælder især human- og samfundsvidenskaberne, hvor den enkelte forskers værdier i højere grad end inden for naturvidenskaberne influerer på både valg af emne og måde at arbejde med det på. Derfor advarer Habermas mod tendensen til, at stadigt flere foranstaltninger i samfundslivet hviler direkte på forskningsresultater uden om den politiske beslutningsproces. Det medfører en bureaukratisering af samfundet, idet bestemte værdier ubemærket får større gennemslagskraft end andre uden at være resultatet af grupperes åbne interessekamp. Denne problemstilling forfølges ikke her.

Habermas forsøgte som bekendt at systematisere de værdimæssige både forudsætninger for og resultater af den videnskabelige erkendelse, som altid gemmer sig inden i denne, selv om den tror at være 'ren' sandhedssøgen. Det er disse forudsætninger og resultater, der kan kaldes erkendelsesinteresser.

Der er først den tekniske erkendelsesinteresse, især knyttet til de analytiske og empiriske videnskaber. Denne interesse søger at forstå de materielle lovmæssigheder med henblik på mest mulig kontrol over og udnyttelse af dem. Den kan føre til undertrykkende samfundsmæssig virksomhed.

Dernæst den praktiske erkendelsesinteresse, især knyttet til de historiske og hermeneutiske videnskaber. Den søger forståelse af den mening for tilværelsen, som virkeligheden rummer, med henblik på at nå til en fælles traditionstolkning heraf og dermed øget selvforståelse for såvel den enkelte som hele kulturen. Den kan føre til stabiliserende samfundsmæssig virksomhed.

Endelig er der den frigørende erkendelsesinteresse, især knyttet til samfundsvidenskaberne. Den søger forståelse af såvel de organisatoriske lovmæssigheder som de meningsbærende tolkninger heraf med henblik på menneskers muligheder for at ændre deres livsbetingelser. Den kan føre til forandrende samfundsmæssig virksomhed.

Jeg ser i det følgende bort fra, om denne typologi er rimeligt udtømmende (og fornuftig). Det er den ikke, men den er god nok til mit brug. Som sådan er det vigtigt at fremhæve, at erkendelsesinteresserne ikke i første række skal forstås som egentlige politiske interesser. De skal som nævnt i første række forstås som de andre typer erkendelser og erkendelsesresultater, der altid gemmer sig et eller andet sted inden i den tilsyneladende rene søgen efter sandt/falsk. Nogle gange med overlæg stuvet af vejen for at blive skjult, men normalt blot som upåagtede godt/ondt erkendelser bag de påagtede sandt/falsk erkendelser.

I denne forstand har Habermas ret, og hans synspunkt er vigtigt. Ud over at være en sandt/falsk erkender (i dagligdagen såvel som i forskningen) er mennesket altid også et eksisterende væsen, styret af personlige og kulturelle 'værdier'. Mennesket fælder ikke kun domme, men er fuld af for-domme (for-forståelser). Mennesket *har* ikke blot 'interesser', men *er* ganske enkelt altid inter-esse, er-opslugt-i sin virksomme væren og stræben.

Men selv om typologien ikke i første række angår politiske interesser, dvs forsøg på at influere erkendelsens udformning og prioritering, så gør den det naturligvis i anden række, eller i praksis. Thi menneskeligt liv er definatorisk samfundsmæssigt liv: Al samkvem er polis. Og samfundsmæssigt liv indbefatter bl.a. politiske interessers kamp (samt meget andet desforuden). Den påstand kan ikke uddybes her, men de fleste er vel enige.

Som nævnt må erkendelsesinteresserne forstås som både forudsætninger for og resultater af erkendelsen, hvis de skal have konsekvensrig mening. Det er imidlertid især det sidste, resultaterne, der har gjort Habermas' klassifikation populær. Det må være den videnskabelige erkendelses henholdsvis undertrykkende, stabiliserende og frigørende muligheder eller formåen, der i særlig grad klassificerer den som enten teknisk, praktisk eller forandrende. Det afgørende er derfor, hvilke samfundsmæssige interesser (polis-interesser), som erkendelsen rent faktisk tjener, – uanset hvad erkenderen selv tror i denne henseende, for så vidt han overhovedet tror noget desangående.

I anvendelsen af Habermas' synspunkter sker der således en glidning mellem forudsætninger og resultater i begrebet 'interesse', en glidning der svarer til virkelighedens egne umærkelige overgange. Denne dobbelthed har gennem

hele filosofiens og videnskabens historie (før og hinsides Habermas) ført til to hovedformer af forsøg på enten at problematisere den rene sandhedssøgende erkendelse eller helt at benægte dens mulighed.

Den ene form er ligefrem og hviler på understregningen af resultaternes betydning og dermed af erkendelsens principielt politiske interessekarakter. Den hævder simpelt hen, at da al menneskelig virksomhed har følger, og da disse følger altid rent faktisk tjener denne eller hin samfundsmæssige interesse, så gør erkendelsesvirksomheden det også, hvad enten erkenderen véd af det eller ej. Al erkendelse er derfor 'politisk'. Det er denne opfattelse, som her kaldes interesse standpunktet.

Opfattelsen forfægtes oftest af personer, som selv er politisk engagerede, – og den er lige udbredt over hele den politiske horisont. De fleste fremfører den som en indlysende kendsgerning. Andre pakker den ind i historisk, samfundsvidenskabelig og filosofisk emballage. Det kommer i sidste ende ud på ét: Videnskabelig erkendelse reduceres til syvende og sidst (dog ofte lige med det samme) til kun at være erkendelsesbrugernes (interessenternes) våben og legitimationsgrundlag til fremme af deres interesser og politikker i samfundets forskellige sektorer eller i interessekampen generelt (subsidiært klassekampen).

Den anden form er mere indirekte. Den hviler på erkendelsens styrende forudsætninger mere end på erkendelsens samfundsmæssige tjenligheder. Den hævder, at inden i al videnskabelig erkendelse skjuler sig striber af helt andre personlige bevæggrunde end den rene sandhedssøgen. Det er dels kulturelle værdier, men desuden og især psykologiske motiver og rørelser. Fordækt og forklædt er erkendelsessøgen dybest set slet og ret begær, – som al anden menneskelig virksomhed er det. Begær efter magt og ære, indflydelse og berømmelse, erotisk dominans og mange andre ubevidste og underfundige sager. Erkendelsessøgen er egentlig slet ikke erkendelsens søgen efter noget (sandhed eller falskhed, godt eller ondt), men dens søgen efter sig selv og sin egen forherligelse.

Det er denne opfattelse, som her kaldes inter-esse standpunktet. Opfattelsen har forskellige islæt af almindelig idealistisk tænkning (filosofisk forstået). I sin ekstrem, som hidtil er blevet nået i dele af de seneste årtiers forskruede franske psykoanalyse, filosofi og idéhistorie, er følgen lige ud: Videnskabelig erkendelse er til syvende og sidst kun den enkelte erkenders og hans præstekabs grandiose fantasier.

Der findes en tredje måde, hvorpå muligheden af sand erkendelse kan betvivles, som ikke nødvendigvis har noget med hverken interesse eller interesse standpunktet at gøre. Det er den strengt epistemologiske, som i øvrigt er den ældste, jævndrende med filosofiens og videnskabens opstående i Hellas. Den kan kaldes det kognitive standpunkt, som har fået sin mest afklarede form hos Kant (uanset at Kant ikke ville bryde sig om at blive klassificeret sådan). Den hævder, at erkendelsen er en aktivt skabende menneskelig virksomhed, hvorfor erkendelsens resultat lige så meget (eller i ekstrem udgave udelukkende) er en følge af intellektet som af egenskaberne ved det, der erkendes. Det filosofisk-psykologisk vanskeligste og vigtigste

aspekt af dette standpunkt er, hvilken rolle karakteren af selve erkendelsesapparatet (perceptionen, hukommelsen, tænkningen, sproget osv) spiller for erkendelsens form og indhold. Denne klassiske problematik er imidlertid ikke til diskussion her. Og behøver vel at mærke heller ikke at være det for at gennemføre den følgende argumentation.

Erkendelsesinteressernes to hovedformer, interesse standpunktet og inter-esse standpunktet, glider som nævnt over i hinanden. De kan godt formuleres rent hver for sig, men nøje gennemtænkt kan de kun eksistere blandet. Begge standpunkter bæres af idealisme og fører til ideologisering. Mange af tidens tænkere insisterer på, at kun interessen og inter-essen har realitet. At tilstræbe en skelnen mellem sandt og falsk er naragtigt. Forskning er enten kamp eller begær. Det kommer såvel teoretisk som praktisk ud på ét.

Sådan forholder det sig imidlertid ikke. Eller det er i hvert fald kun halvdele af historien. Det vil de følgende tre afsnit forsøge at påvise.

Ideologikritik og skepticisme

For nemheds skyld sammenfatter jeg interesse og inter-esse standpunkterne i betegnelsen ideologikritik (uden at have stunder til at begrunde det nærmere).

Ideologikritikken fører med nødvendighed til klassisk skepticisme: Al erkendelsessøgen er i sidste instans kamp eller begær. I kampen/begæret 'katexerer' det erkendende subjekt det erkendte objekt. Det vil sige, at subjektet lægger sin egen kamp- og begærsbestemte virkelighedsopfattelse ud i objektet ('projektion'). Subjektets erkendelse af objektet bliver derfor nødvendigvis fordrejet eller fordomsfuldt. Konklusionen er unundgåelig: (1) Erkendelsen kan kun (for alvor) handle om subjektets erkendelsesvirksomhed, ikke om objektets egenskaber (lig idealisme); (2) thi om objektets egne egenskaber lader subjekt-uafhængig, og dermed sand, viden sig ikke udsige (lig skepticisme).

Skepticisme er skepticisme, også selv om den i Frankfurterskolen kaldes 'kritisk teori' (og også selv om f.eks. Adorno er en langt mere markant udgave af standpunktet end Habermas). Og lige så klassisk som skepticiseringen er, lige så klassisk må afvisningen af den forblive (når det skal gøres kort): Den tænker, som benægter muligheden af sand viden om et givet fænomen, bestiller ikke andet end under selve sin benægtelse konkret at forudsætte (og udsige) den sande viden eller dele deraf, hvis eksistens han principielt benægter. Eller også forudsætter og udsiger han sand viden om et andet fænomen, fra hvis perspektiv han søger at benægte muligheden af sand viden om det første.

Dette er imidlertid kun en formel indvending. Mere indholdsrige anfægtelser fremføres i de to næste afsnit.

Universitas og erkendelsens resultater

Ideologikritikkens betvivlen af den rene sandhedssøgen er som nævnt til en vis grad berettiget over for den erkendelse, som rent faktisk går for sig i virkelig-

hedens verden. Og den er en vigtig korrektion til naiv scientistisk rationalisme: Mennesket er altid inter-esse og interesser er altid på spil, begge dele som erkendelsens både forudsætninger og resultater.

I principiel, eller bare konsekvent, udgave er problematiseringen imidlertid både farlig og forkert, hvad enten den er politisk ligefrem eller filosofisk dybsindig. Den er farlig, fordi den lægger al erkendelse blot for ren relativisme og rå interessekamp. Den er forkert, fordi den fornægter muligheden for at skelne mellem sandt og falsk.

Jeg skal her holde mig til opfattelsens fejlagtighed snarere end dens farlighed. Fejlagtigheden er søgt påvist utallige gange i tænkningens historie, hvilket ikke kan gentages her. Jeg indskrænker mig til to punkter, som er særligt vigtige i nærværende sammenhæng, det ene i dette afsnit og det andet i næste.

Når man inter-esse er stedt i verdens forvirrede og ofte nok nedslående mangfoldighed og samtidig har interesse i dens gang, og således er også forskeres lod, falder man let for kun at hæfte sig ved erkendelsens *umiddelbare* forudsætninger og især resultater. Og at disse ofte er interessedstyrede og interessestjenende er indlysende. Men erkendelsen har også en *middelbar* karakter ved sine resultater, og den er nok så vigtig. Det er nemlig helheden af resultaterne, snarere end dette og hint bestemte resultat, som (blandt andre træk) karakteriserer videnskabelig erkendelse til forskel fra dagligdagens erkendelse. Og helheden af resultaterne og resultaternes tjenlighed er ikke umiddelbart iagttagelige.

Med helheden af den videnskabelige erkendelses resultater menes al den kundskab, som det menneskelige liv hviler på i alle sine facetter (materielle, institutionelle, kulturelle), for så vidt denne kundskab artikuleres og reflekteres på bestemte måder. *Al* den kundskab som menneskelivet hviler på, for så vidt den drages frem og underkastes en eller anden type og grad af teoretisk bearbejdning (som er vanskelig at præcisere). Hvert enkelt stykke videnskabelig erkendelse leverer et resultat, som *umiddelbart* kan eller ikke kan stilles og tages i denne eller hin interesses tjeneste. Hovedparten af grundforskningens resultater kan ikke, men det er ikke pointen her hvor jeg behandler al forskning. Pointen er, at *middelbart* ser den videnskabelige erkendelses resultater anderledes ud. Tilsammen, anskuet over lang tid, faktisk over hele slægtens udviklingshistorie, stilles og tages resultaterne i alle interessers tjeneste. Hvilket vil sige i ingens (specielle) tjeneste. Alle og ingen er tilsammen menneskeheden.

Sådan ser det sandt for dyden ikke ud, når man her og nu ser sig omkring. Da opdager man, at kundskaben normalt ikke er både alles og ingens, men at den tilhører nogle interessenter og ikke andre. Og at den samfundsmæssige magt ser ud til at være fordelt på nogenlunde samme måde som kundskaben.

Det er derfor ikke underligt, at ideologikritikken betragter denne opfattelse som naiv og reaktionær. Det er den også i *dén* forstokkede udgave, der ikke medtænker de indvendinger, som ideologikritikken har præsenteret. Og i den blinde udgave som ikke ser, at på ethvert givet tidspunkt i historien tjener kundskaben i ofte markant og forbandet grad nogle interesser og ikke andre.

Forbandelser nytter imidlertid lidet, og i den mere reflekterede udgave er opfattelsen ikke naiv. Den er tværtimod verdenshistorisk vidende. Den ser, at helheden af de mange enkelte videnskabelige erkendelsesresultater over tid,

lang lang tid, tilsammen bliver til den hele menneskeheds fælles kundskab, – uanset at det på ethvert givet tidspunkt i historien ikke ser sådan ud. Kan se opvoksende anderledes ud.

Det forudsætter rigtignok et tålmodigt tidsperspektiv (hvilket vil sige et evolutionært snarere end et revolutionært gemyt). Men det forudsætter først og fremmest, at talen netop er om videnskabelig erkendelse. Dvs en type forskning, hvor hver enkelt og konkret erkendelse i sig har dét islæt af almenhed, som bevirker at det over tid kan indgå i helheden.

Forskning drives bl.a. på universiteter. Ordet universitet har noget at gøre med universitas eller *universalisme*. Universalisme betyder bestræbelsen på at omfatte alt. Universet er jo det hele. At være universel er at betragte tilværelsen og alt værende som en helhed. Det er det modsatte af at betragte alt værende som blot ophobninger af enkeltheder. Det sidste er *partikularisme*. Universalisme er (tilstræbt) fordoms-fri åbenhed over for helheden. Partikularisme er (normalt ubevidst) fordoms-fuld lukkethed over for helheden.

Den første systematiske universalisme var de græske filosofers søgen efter de 'universalier', der kunne begrunde en skelnen mellem sandt og falsk. Ligesom en ordentlig skelnen mellem godt og ondt kun kan opnås i lyset af en overgribende tilværelsestolkning (en etisk, religiøs, ideologisk), således kan en ordentlig skelnen mellem sandt og falsk kun opnås i lyset af noget fælles, noget alment, i det værendes mange enkeltheder. På Platons og Aristoteles' universiteter (akademier) fra kort efter 400 f.Kr. vidste man, hvad forskning var. Det var stræben mod universalitet og afvisning af partikularitet, søgen efter de middelbare fælles sammenhænge bag de umiddelbare adskilte tilsynkomster. Og det ganske uanset, at eksempelvis Platons statsteori og psykologi viste sig at falde noget partikulære ud for beredvillige interessenter (ham selv inklusive). Det har vi andre lært en smule universalitet af efterpå over tid og i en større helhed end hans. Marx kaldte det alment arbejde, – skønt noget uudgrundeligt hvad han mente med det.

Den partikulære erkendelse er interesseret. Den universelle erkendelse er for så vidt dis-interesseret (ligesom nogle har hævdet at kunsten er). Det almene er ikke (i) nogens særlige interesse. Det er (i) alles og ingens interesse, er ikke interesseret. Det er ingen tilfældighed, at for aktive og handlende mennesker i hverdagens gøremål er den partikulære erkendelse interessant, medens den universelle erkendelse er uinteressant. Sidstnævnte er ikke inter-esse og tjener ingens interesse. Derfor fortjener den ikke interesse. Klart nok, set fra det synspunkt.

Den universelle erkendelses universitas må ikke forlede til at tro, at jeg her kun taler om universiteternes grundforskning. Her finder vi den universelle erkendelses klareste udgave, ind imellem i hvert fald. Jeg taler imidlertid om al erkendelse med et islæt af alment grundlag, et islæt som kan være vanskeligt nok at afgrænse. Det er dette islæt, som bl.a. skiller forskning fra anden type erkendelse, fra hverdagens erfaring og fra udviklings- og udredningsarbejder. Også både det offentlige og det private erhvervslivs såkaldte målforskning eller anvendte forskning har dette almene islæt i sig. Sidstnævnte forskning har normalt et ret snævert emne og et praktisk (interesseret) formål, men har den ikke universaliteten i sig et eller andet sted, er den ikke forskning eller viden-

skabelig erkendelse. Hvilket naturligvis ikke gør den mindre betydningsfuld. Især ikke i betragtning af at den udgør 99% af al menneskelig daglig erfaringsdannelse og dermed det meste af livets beslutnings- og handlingsgrundlag. Forskere har ofte fine fornemmelser.

Den dis-interesserede universelle erkendelses egenart kan imidlertid kun forstås i lyset af, hvad den retter sig imod og bestemmes af (når det ikke er af interessernes inter-esse).

Genstanden og erkendelsens forudsætninger

Hvad er begrundelsen for, at videnskabelig erkendelse altid har islæt af det universelle samt i og med dette islæt i det mindste kan nærme sig en skelnen mellem sandt og falsk? Hvad er begrundelsen for, at videnskabelig erkendelse ikke kun er partikulær i sine resultater og interessestyret i sine forudsætninger?

Det er, at universel erkendelse ikke kun er menneskestyret, men også så at sige verdensstyret.

En sådan påstand om erkendelsen forudsætter en ontologi, dvs en opfattelse af det værendes natur. Denne ontologi er realistisk (eller materialistisk, som det ofte kaldes i vore dage). En realistisk ontologi fastholder lige ud følgende ikke just epokegørende konstateringer: Verden er, hvad den er. Til syvende og sidst, i hvert fald. Verden er til på bestemte måder. Ikke på de måder, som mennesker fra tid til anden finder det for godt at mene, at den er til på, afhængig af deres skiftende interesser og inter-esser. Verden, den naturlige såvel som den kulturelle, er til på sine *egne* bestemte måder, — også selv om det ikke mindst er menneskelige interesser som skaber den kulturelle verden.

Denne ontologiske påstand kan ideologikritikken naturligvis ikke anerkende. For denne vor tids avancerede idealisme lyder påstanden som en røst fra graven, uanset at den som en selvfølge deles af de fleste videnskabelige forskere og dog stadig nogle filosoffer. Denne ontologi tillader imidlertid den videnskabelige erkendelse at tilnærme sig en skelnen mellem sandt og falsk: Fordi den videnskabelige erkendelse handler om verden selv og ikke kun om menneskers interesser i den. Herigennem handler den tillige om det universelle og ikke kun det partikulære.

Sandheden når ingen nogensinde, — fordi den flytter sig. Men det er til enhver tid principielt muligt at nærme sig en skelnen mellem mere eller mindre sandt (eller mere eller mindre gyldigt). Fordi det er verden selv, der undersøges, og verden er til på bestemte måder. Undersøgelsen må ganske vist foregå perspektivisk: Man må hele tiden variere sit udsigtspunkt til emnet og sine teoretiske tolkninger deraf. Men det noget helt andet end partikularisme.

Dette er ikke så svært at anerkende for naturvidenskabernes vedkommende. Det gælder imidlertid også human- og samfundsvidenskabernes. Human- og samfundsvidenskabernes udforsker den kulturelle eller menneskeskabte verden, og det er vanskeligere end at udforske den naturlige verden. Den største vanskelighed består groft sagt i, at såvel den kulturelle verden som bevidstheden selv ændrer sig i og med, at den bliver undersøgt. Det mener i hvert fald

mange. Men dette er et i bred forstand metodisk-erkendelsesteoretisk problem, ikke et ontologisk (også hvor det hævdes at optræde i den naturlige verden, jfr Bohrs komplementaritetsprincip etc).

Hvis ikke det forholdt sig sådan, at den videnskabelige erkendelse tilnærmer sig stadig mere sand kundskab om verdens egen objektive indretning, ville jeg ikke kunne sidde her og skrive denne artikel. I hvert fald ikke på skrivemaskine.

Der kan gives flere filosofiske begrundelser for denne ontologiske påstand om, at verden er som den er på sine egne bestemte måder, uafhængigt af interessen for den. Til syvende og sidst, altså. Jeg nøjes med den, som har direkte betydning for mit ærinde her. Den drejer sig om erkendelsens genstand, og argumentationens hovedtræk er hentet fra en lignende artikel om lignende ting (Katzenelson, 1980).

Man kan godt få lidt at vide om arten af råstofferne i Saharas undergrund ved at undersøge slægtskabssystemerne hos områdets beboere. Men det er meget lidt. Vil man vide noget for alvor, må man stikke sonder ned eller undersøge sagen på anden tilsvarende vis.

Omvendt kan man godt få lidt at vide om slægtskabssystemerne hos Saharas beboere ved at undersøge undergrundens råstoffer. Men det er meget lidt. Vil man vide noget for alvor, må man snakke med dem eller undersøge sagen på anden tilsvarende vis.

Dét eksempel kan enhver forstå. Men det gælder alle spørgsmål, om end andre eksempler vil være langt mere komplicerede: At til syvende og sidst er det genstanden for spørgsmålet, der bestemmer både spørgsmålets karakter og svarets grad af gyldighed eller relative sandhed over for andre mulige svar. Og da gentanden hører verden til, har den sin egen (ikke undersøgerens) både bestemte og bestemmelige måde at eksistere på.

Her op imod vil ideologikritikken være tilbøjelig til at forstå de forskellige videnskabers genstandsområder (dvs det som de udforsker) som bestemt af interenssentsynspunkter: Den samfundsmæssige interessekamp fremtvinger i historiens løb hos nogle befolkningsgrupper (især de herskende) behovet for særlig dybtgående eller vanskelig tilgængelig viden til fremme af deres interesser. Interessekampens skærpelse og forøgelsen af den samfundsmæssige kompleksitet medfører, at man ikke længer kan nøjes med dagligdagens erfaring for at komme i position til at diktere livsudfoldelsens betingelser. Man bliver nødt til at skabe en ny viden, og derved opstår videnskab. Og videnskaberens genstandsområder er bestemt af videnskaberens oprindelse: De er så at sige udpeget af interessekampens kræfter. Kort fortalt.

Det er formentlig historisk korrekt, at videnskaber bl.a. opstår på denne måde. (Men kun bl.a.: Dele af enhver videnskab udspringer af kundskabsinterne årsager, dvs relativt uafhængigt af samfundsmæssige interesser; det lader jeg ligge i denne sammenhæng). Det er ikke rigtigt, at selve den menneskelige sandt/falsk erkendelse opstår sådan. Den er en urgemmel bevidsthedsmæssig overlevelseshæft. Men mere eller mindre organiserede og institutionaliserede vidensskabelser har bl.a. denne oprindelse. Det har f.eks. Bernal (1978) påvist på rimeligt overbevisende måde. Hellenerne kan som før nævnt atter angive eksemplet: Platons psykologi er klart udformet på en sådan måde, at den udgør

en understøttende del af hans statsteori, som atter var tiltænkt en særlig rolle i det atheniensiske samfunds nok så karske interessekamp.

En sådan 'interessant' oprindelsesårsag til eller forudsætning for en videnskabs opståen har imidlertid principielt intet at gøre med dens erkendelsesresultaters sandhed eller falskhed. For det første fordi videnskabelig erkendelse til forskel fra dagligdagens erfaring har at gøre med den måde, hvorpå man stiller spørgsmål til verden, snarere end i hvis interessers tjeneste spørgsmålet stilles og besvares. Dette i bred forstand analytiske problem er imidlertid ikke til diskussion her. For det andet, og i denne sammenhæng vigtigere, fordi genstanden for videnskabens netop hører verden til og ikke erkendelsen selv. Og derfor heller ikke hører pågældende videnskabs mere eller mindre interessante opståen til.

Selv om det nemlig er rigtigt, at videnskaber bl.a. opstår af de nævnte samfundsmæssige årsager, så gør deres genstandsområder det ikke. Det var ikke Platons psykologi, der fik dens genstand (psyken) til at eksistere. Enhver videnskabs genstand er altid forud for videnskaben selv. Nogle genstande har eksisteret nær ved evigt (f.eks. atomer), medens andre er opstået gennem den naturlige og kulturelle evolution, herunder ikke mindst gennem interessekampen (f.eks. opdragelse). Men de er alle forud for deres videnskaber. Genstandsområderne er ikke blevet til fordi eller i og med at nogle interessenter har haft deres grunde til at skabe særlige erkendelsesformer at undersøge dem med.

For di genstanden er forud for videnskaben, er den en *konstitutiv* kategori for denne. Nogle kan naturligvis godt ønske sig en videnskab af kun interessebestemte årsager, men rent faktisk kan en videnskab kun opstå hvis der allerede findes en genstand i verden, som den kan skabe viden om. Der gives måske eksempler på, at videnskaber er sat til søs uden at have en genstand, blot fordi nogle har haft interesser i rederiet. Men så er de også hurtigt forlist. Der kan ikke ret længe eksistere videnskaber, som ikke handler om noget virkeligt eksisterende i verden.

Eksempelvis lever astrologien og parapsykologien i bedste velgående i dagligdagen, men de bliver ikke institutionaliserede som videnskaber, for det lykkes dem på mere overbevisende måde end nu at præsentere en genstand. Engang var astrologien i øvrigt en videnskab, men det er den netop ikke mere. Omvendt kan magthavere godt diktere en videnskabs oprettelse af lyssky grunde, men da anerkendes den kun af frygt og på skråmt. Enhver véd udmærket, at den i virkeligheden ikke eksisterer. Fordi den ikke har noget virkeligt at tage sig til.

Fordi genstanden er en konstitutiv kategori, og fordi genstanden hører verden til og ikke interessenternes interesser, og fordi verden er til på bestemte måder uafhængigt af interessenternes interesser, – af disse grunde er genstanden *kategorialt egenmægtig* over for sin egen udforskning. Genstanden har sine egne lovmæssige egenskaber og sammenhænge, og hvis det ikke er netop disse, der undersøges, så er det ikke genstanden der udforskes, – men, ganske rigtigt, begæret efter den. Og det viser sig før eller siden uvægerligt i dokumentation, analyse og argumentation.

Derfor sker det, at når videnskaben først er opstået (af bl.a. de nævnte samfundsmæssige årsager), udstyres den straks derefter i en eller anden udstrækning med det, man kan kalde en *egenlogik*. Dvs en erkendelsesform som mere eller mindre svarer på og til genstandens (egen) logik eller 'væsen'. Genstanden er i verden på bestemte måder. *Genstanden*, ikke interesserne, viser at verden objektivt er indrettet på disse bestemte måder. Disse måder lader sig undersøge, og til denne undersøgelse er visse erkendelsesformer rigtigere end andre (f.eks. geologi eller etnologi i Sahara).

Det er bundetheden til og forpligtelsen på denne genstandens egen, objektivt bestemte og bestemmelige indretning (sandt/falsk), som hedder forskning, og som styrer forskningen lige så meget som de samfundsmæssige betingelser (godt/ondt) for dens opståen og fortsatte eksistens. Medens en styring alene gennem de samfundsmæssige betingelser ikke er forskning, men ideologi. Uanset om den kommer ind fra højre eller venstre.

Det er således verdens egen indretning, som i en eller anden udstrækning bringer forskellige videnskaber deres særlige forudsætninger, styrer deres fremgangsmåder og bestemmer resultaternes gyldighed. Det er denne forpligtelse på og så at sige deltagelse i verden selv, som giver egentlig forskning dens islæt af universalisme eller almenhed. Og som til en vis grad gør den dis-interesse-ret over for de samfundsmæssige interesser og personlige interesser, som i øvrigt på utallige konkrete måder betinger dens eksistens og vilkår.

Derfor er videnskabelig erkendelse først og fremmest verdens-styret, ikke interesse-styret (altså først og fremmest, men ikke kun). Det er dette, som gør videnskabelig erkendelse kvalitativt forskellig fra al anden erkendelse, forskellig fra dagligdagens erfaring og fra interessent-erkendelse (hvortil naturligvis kommer forskellen i metode, dokumentation, analyse, argumentation osv, der imidlertid stadig ikke er til diskussion her). De ikke-videnskabelige erkendelsesformer er naturligvis også verdens-styrede, men ikke først og fremmest. De er primært styrede af ønsker, begær, holdninger, planer, krav på historisk retfærdighed, klassekamp osv.

Jeg gentager, at dette også gælder målforskning eller anvendt forskning. Og så dén type forskning må i sig have et islæt af erkendelse af de mere universelle og dis-interesserede træk ved genstandsfelt, hvor inden for målet er udpeget. Ellers er denne aktivitet ikke forskning. Og hvad værre er: Den når ikke målet. Når det i hvert fald ikke som følge af erkendelse, men muligvis som følge af påstande, diktater, manipulation osv.

Forskningspolitik

Jeg nævnte i indledningen det både nødvendige og gunstige i, at forskningspolitikken gennem de senere år i stigende grad er blevet taget op til bred offentlig debat. Og jeg nævnte det naturlige i, at forskellige interessegrupper søger at gøre deres indflydelse gældende på udformningen og prioriteringen af landets forskningsaktiviteter og dermed på forskningspolitikken. Jeg anførte en grov inddeling af disse interesser i tre hovedgrupper: Politikerinteresser, brugerinteresser og forskerinteresser.

Vi kan nu set, at disse tre interessegrupperinger ikke er sideordnede. Det ville de heller ikke være, hvis man anførte flere grupperinger end de tre. Een af dem vil altid være kvalitativt forskellig fra alle andre, nemlig forskerinteressen. Forskerinteressen er ingen interesse i samme forstand som de øvrige er det. Forskerne og forskningens 'interesse' eller ærinde er primært sandhed eller erkendelses gyldighed. Og sandheden hører verden til, ikke menneskers interesser. Til syvende og sidst. Ingen andre interesser har som forskernes i første række sandhed som sit ærinde, — men nok i anden eller tredje. Derfor er forskningspolitikken underkastet kvalitativt forskellige vilkår fra alle andre politikker. Bør i hvert fald være det.

Sådan ser det ikke ud fra det ideologikritiske udsigtstårn. Og i mange henseender passer det faktisk heller ikke. Forskere er mennesker, og mennesker består ikke kun af hoveder. De består desuden af kroppe, med både maver og underliv. Som andre mennesker er forskere altid inter-esse. Og som andre mennesker deltager forskere i det samfundsmæssige liv med dettes materielle interessekampe og ideologiske overbevisninger etc. Som andre mennesker har forskere altid interesser. Som et minimum i hvert fald interesse i brød på bordet samt tid og penge til deres arbejde. Og den slags bevilges jo af nogle interessecentre og netop ikke af andre. Så kan enhver selv brodere videre.

Som tidligere nævnt er godt/ondt og sandt/falsk altid inden i hinanden, — ligesom mennesker består af kroppe og hoveder i enhed. De to erkendelser glider ustandselig over i hinanden, befordre hinanden, hjælper hinanden, erstatter hinanden, udtrykker hinanden osv fra øjeblik til øjeblik, fra felt til felt og fra problem til problem. Der er altid tale om en dobbelthed, som i virkeligheden er en enhed. Men der er også altid tale om en vægtfordeling i dobbeltheden: I den videnskabelige erkendelse ligger tyngdepunktet primært i sandheden, bundet til de almene træk ved den genstand, som hører verden til og som til syvende og sidst er, hvad en er. I *alle* andre menneskelige bestræbelser og aktiviteter ligger tyngdepunktet primært andre steder. Kunsten måske undtaget.

Men sekundært har alle andre menneskelige aktiviteter end den videnskabelige erkendelse naturligvis også sand kundskab om verdens objektive indretning som deres ærinde, eller rettere som deres grundlag. Hvis ikke sand erkendelse i en eller anden udstrækning er en del af grundlaget for denne og hin interessebestemte menneskelige aktivitet, så vil dens bestræbelse normalt ganske enkelt ikke lykkes, — i det lange løb, vel at mærke. Hvis man sår vårsæden i vinterfrost, nytter det ikke at anråbe guden om ret og rimelighed eller bekæmpe hans dæmoner. Der spirer ikke korn.

På væsentlige områder og i det lange løb kan man ikke lave numre med verden. Man kan ikke undlade at erhverve indsigt i og tage hensyn til verdens objektive natur, hvis man vil nå et mål. Det kan være besværligt. Og det kan være frustrerende, hvis man opdager, at verden er på en sådan måde, at man egentlig slet ikke kan have det mål og den interesse, som man vitterlig har. Den slags hænder. Man *kan* ikke spise månen, for den *er* ikke en grøn ost, — uanset at man måske begærer det sådan. Man er nødt til at vide et eller andet om sandt og falsk for at kunne tilfredsstille sine ønsker og fremme sine interesser (skønt omfanget og dybden af denne sandt/falsk viden svinger umådeligt

fra det ene område til det andet). Man må have kundskab som ikke bare er nyttig for ens ærinde, kan anvendes her og nu, men som også er pålidelig, gyldig, sand.

Alle menneskelige interesser og politikker for interesserne hviler således altid på en eller anden mængde sand kundskab om verden. Hvad enten deres udøvere er klar over det eller ej. Opnåelsen af sand kundskab kræver langt fra altid forskning og egentlig videnskabelig erkendelse, selvsagt. Men ofte er det nødvendigt, og det er det som bekendt i hastigt stigende grad i takt med at alle menneskelige aktiviteter i det moderne samfund øges i omfang og kompleksitet. Fordi videnskabelig erkendelse har den karakter, som er påvist (universaltitet, genstandsbundethed og dis-interesse), og fordi den netop derfor og *kun* derfor er eller kan være grundlaget for alle interesser, hvor forskellige deres interesser end kan være, — af disse grunde kan en forskningspolitik ikke sidestilles med andre politikker for interessenters interesser.

Af samme grund må den ny disciplin, der ofte kaldes forskning om forskning, ikke forfalde til at tro, at forskningsvirksomhed er lige så principielt enkelt at bestemme som andre menneskelige og samfundsmæssige virksomheder. Hvis ikke videnskabshistorie, -sociologi, -socialpsykologi drives i tæt forbindelse med ontologi og gedigen erkendelsesteori, vil man nemt komme til at begå alle de fejl, der her er advaret mod. Resultatet bliver en agnostisk relativisme af f.eks. den type, som Kuhn (1970) repræsenterer blandt mange andre.

Mange interesser har politikker til deres fremme. Nogle har ikke, skønt deres interessenter mener, at de burde have det. Andre interesser er end ikke erkendte som interesser, skønt der kunne argumenteres for, at de burde være det. Nogle interesser er undertrykte og afmægtige.

Men i egenskab af *en del af selve grundlaget* for *alle* interesser eller mulige interesser, kan 'forskerinteressen' ikke udmøntes i en politik, der bare er én til politik ved siden af de andre politikker. Forskningspolitikken er noget helt for sig selv. Den er iscenesættelsen af den organiserede udgave af intet mindre end den ene af hele menneskelivets to grundlæggende virksomheder fra tidernes morgen: At forstå verden sandt og falsk, — for at kunne leve i den. Også for at kunne beherske verden og udnytte den og efterhånden måske ødelægge den osv, men grundlæggende for at kunne leve i den.

På samme måde var i tidligere tiders samfund religionen noget helt for sig selv som iscenesættelsen af den organiserede udgave af den anden af menneskelivets to grundlæggende virksomheder: At forstå verden godt og ondt. Religionen var den gang ikke bare én politik ved siden af andre politikker. Den var alle andre politikkers grundlag. Det er den stadig nogle steder i verden, skønt vi har svært ved at begribe det her i Vesten (jfr vor forbavsel over og frygt for styret i Iran). Det samme er naturligvis ikke meningen med forskningspolitikken. Det er ikke nye templer og præsteskaber, vi har brug for (scientisme og ekspertvælde osv, jfr Habermas' berettigede advarsel). Ikke desto mindre indtager forskningspolitikken en særstilling, hvad enten man kan lide at høre det eller ej.

F.eks. kan man muligvis have 20 forskellige politikker for det sociale bistandssystem. Det forbliver stadig et socialt bistandssystem, — i 20 forskellige skikkelser. Det kan godt være, at man ikke kan have 50 forskellige politikker derfor. Kan hende at der kun gives omkring 20 udgaver af et socialt bistands-system, og at alle hinsides disse 20 må kaldes noget andet end social bistand (f.eks. røveri, slaveri, snyderi etc). Men der er rum for mange interesser.

Det er imidlertid sikkert, at der ikke gives 20 forskellige forskningspolitikker. Der gives kun nogle ganske få. Hinsides disse ændres politikkenes ærinde kvalitativt. Der er nemlig kun meget få politikker for sandheden (skønt der er mange metoder at søge den på). Og hvis ærindet ikke længere er sandheden, så er politikken ikke længere en forskningspolitik. Så er den måske en legitimeringspolitik, en manipulationspolitik osv, — eller bare slet ikke en politik. Der er 20 politikker for anråbelse om gudens godhed, men der er meget få for at få korn til at spire.

Hvortil denne snak? For endnu engang at pege på den forskningsstyringsfaktor, som til syvende og sidst er den vigtigste af alle, — skønt det netop *ikke* er en forsknings*politisk* styringsfaktor, principielt sagt. Nemlig verdens egen indretning. Langt hen ad vejen i den praktiske virkelighed er den naturligvis også en forskningspolitisk styringsfaktor, men til syvende og sidst er den det ikke. For den styrer netop ikke én 'interesse' blandt mange andre konkurrerende interesser med deres styringer. Fordi 'styringen' alene udgår fra verden selv. Og det gør den, fordi verden til syvende og sidst er, hvad den er.

Derfor er der også nogle meget snævre grænser, hinsides hvilke verden selv hverken anerkender eller tillader 'interesser' eller 'politik'. Hvis det altså er sandheder, man er ude efter. Der er snævre grænser hinsides hvilke verden selv ikke absorberer 'politisering', uanset hvor meget der insisteres derpå. Hinsides disse snævre grænser holder verden bare op med at give sandheder fra sig. Så enkelt er det. Og så er omgangen med verden ikke længere forskning. Så enkelt er også det. Bortset fra at det altsammen er meget mere indviklet.

Forskning er altså, ideelt eller principielt set, ikke en refleks af eller krykker for interessegrupperes meninger, holdninger, indstillinger, ønsker og begær. Heller ikke forskernes egne. Den er eller bør ikke være styret af disse faktorer. Dens egentlige styring er verdens egen natur. For hvis det ikke er den, der styrer, så er det, der foregår, ikke forskning.

Kernen i en forskningspolitik er derfor at tilrettelægge forskningens vilkår således, at *denne* styring kan komme i operation. Dermed er ganske vist ikke meget sagt om en forskningspolitiks faktiske indhold, nærmest ingenting. Herom kan man imidlertid læse i en nylig udkommet planredegørelse for dansk forskning, udsendt af Planlægningsrådet for Forskningen (1984).

REFERENCER

- Bernal, J. D. *Videnskabernes historie 1-4*. Oslo: Pax, 1978 (1954/1969).
 Habermas, J. *Erkenntnis und Interesse*. Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1968.
 Katzenelson, B. Om psykologiens brugsværdi. *Psyke & Logos*, 1980, 1, 11-27.
 Kuhn, T. S. *The structure of scientific revolutions*. Chicago: Univer. of Chicago Press, 1970, 2nd ed.
Planredegørelse for forskning 1-2. Kbh.: Forskningssekretariatet, 1984.